

Тоцька Валерія Сергіївна

*здобувач вищої освіти соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ ПРИ ПРИМИРЕННІ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ В ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Інститут звільнення від кримінальної відповідальності є інститутом вітчизняної матеріальної галузі права – кримінального права України. Питання щодо звільнення особи від відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим є одним із загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності.

Окремі аспекти даної теми розглядали такі сучасні науковці, як О.П. Горох, Ж.В. Мандриченко, Н. А. Савінова, Л.Ю. Тімофєєва, В.О. Туляков та інші.

Взагалі, під звільненням особи від кримінальної відповідальності розуміється безпосередньо той факт, що держава відмовляється застосовувати певні обмеження, засуджувати та карати особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, відповідальність за яке передбачено кримінальним кодексом України, при умові, якщо така особа не становить значної суспільної небезпеки, виконала деякі нормативні умови та спроможна виправитися без примусу держави через відбуття покарання.

Так, у відповідності до статті 46 КК України, та особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду [2].

Сам процес примирення особи, яка вчинила злочин або проступок, з потерпілим означає не лише відмову останнього від матеріальних претензій, а й взагалі – небажання потерпілого ставити перед органами досудового розслідування та судом питання про притягнення винуватої особи до кримінальної відповідальності за відповідною статтею Кодексу. Насправді, причини такої відмови можуть бути найрізноманітнішими: внаслідок усунення заподіяної шкоди, вибачення перед потерпілою особою, наявність родинних, дружніх або будь-яких інших стосунків. Іноді може мати місце навіть і жалість до особи, яка вчинила злочин, адже у деяких випадках особа була змушена «піти на злочин» внаслідок тяжких життєвих обставин і т. д. [3].

Тобто, ініціатором примирення може бути як і підозрюваний (обвинувачений), так і потерпілий. Проте не буде мати значення хто із них першим виявить бажання примиритися. Важливим у даній ситуації є саме наявність відповідного наміру сторін примиритися, подальші їх дії для досягнення бажаного наміру та правові наслідки таких дій.

За положеннями процесуального законодавства примирення – це оформлена в належній та закріпленій формі відмову потерпілої особи від своїх попередніх претензій і вимог до особи, яка вчинила протиправне діяння, що супроводжується закриттям кримінального провадження. Проте, прогалиною є той факт, що у кримінальному процесуальному законодавстві не було чітко визначено та закріплено форму та зміст такої заяви. Про відповідні наміри потерпілого можуть свідчити такі дії: усна заява, яка може бути зазначена в протоколі допиту; письмова заява, що передається слідчому, прокурору або суду потерпілим, його представником (нотаріально засвідчена заява); укладена між підозрюваним (обвинуваченим) та потерпілим мирова угода.

При цьому, угода про примирення винного та потерпілого є основним інструментом для узгодження інтересів учасників кримінально-правового конфлікту та забезпечення їх балансу. Тобі ж, сторони шляхом компромісних і взаємовигідних рішень між собою пристосовують норму права про примирення щодо

конкретного випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті – і суспільні інтереси. У даній ситуації приватні інтереси будуть мати переваги над публічними, а волевиявлення потерпілого може значною мірою вплинути на хід досудового слідства та розгляду справи безпосередньо.

Примирення – це перш за все результат виявлення волі осіб. Неприпустимим є прояв неправомірного впливу, фізичного або морального тиску на потерпілого як з боку слідчого, прокурора, слідчого судді, судді або близьких родичів. У разі виявлення тиску, примирення буде визнаватися вимушеним, тобто таким, що не має юридичного значення для провадження та не буде вважатися підставою для звільнення винуватого від кримінальної відповідальності за статтею 46 КК України.

Як діяти підозрюваному, якщо внаслідок його протиправних дій чи бездіяльності у кримінальному провадженні є декілька потерпілих осіб? Для того, щоб застосувати положення статті 46 КК України, він повинен примиритися абсолютно з кожним потерпілим, адже відсутність факту примирення хоча б з одним із таких потерпілих буде виключати можливість реалізації такого інституту кримінального права [3].

Слід звернути увагу на те, що примирення винного з потерпілим може відбуватися й за участі медіатора. Головна мета медіації в рамках кримінального судочинства – цекінцеве примирення потерпілого з правопорушником, досягнення компромісу між сторонами та врегулювання конфлікту.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України у своїх положеннях закріпив можливість укладати угоди про примирення особи, яка вчинила злочин із потерпілим щодо широкого переліку складів злочинів, які передбачені кримінальним кодексом України. Це можна розцінювати як реалізацію принципу гуманізму щодо особи потерпілого, а також зробило актуальним питання про поширення в Україні медіаційних практик як одного з елементів відновного правосуддя [5].

Відповідно до Рамкового рішення Ради Європейського Союзу «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» від

15 березня 2001 року медіація в кримінальних справах – це саме процес пошуку під час здійснення досудового розслідування, судового провадження взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора. На основі такого прийнятого рішення усі країни Європейського Союзу зобов'язані поширювати посередництво в кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-якої угоди між потерпілим та правопорушником, досягнутої в процесі посередництва [1].

Найпершою з країн Європи, яка ініціювала запровадження такої програми, стала Великобританія під впливом прикладу Сполучених Штатів Америки та Канади. На сьогоднішній день програми примирення успішно діють і в Норвегії, Фінляндії, Великобританії, Австрії, Німеччині, Франції та закріплені на рівні національного законодавства [4].

У рамках даної теми слід згадати й про важливість та необхідність розробки більш змістовної процедури примирення за участі неповнолітньої особи, а також закріпити у процесуальному законодавстві відповідні положення. Зокрема, буде доречним запропонувати більш високі, особливі вимоги до медіаторів у справах за участі неповнолітньої особи, передбачити обов'язковість залучення до процедури посередництва педагога або професійного психолога, за необхідності лікаря, а також батьків, усиновителів (законного представника неповнолітнього).

Джерела:

1. Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 року. URL: https://issuu.com/uccg/docs/16_fr_decision_ukr

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (Станом на 25.11.2021 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : *Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 12.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

4. Землянська В. Пропозиції щодо закріплення процедури примирення між потерпілим та обвинуваченим у проекті Кримінально-

процесуального кодексу України. URL:<https://helsinki.org.ua/articles/propozytsiji-schodo-zakriplennya-protsedury-prymyrennya-mizh-poterpilym-ta-obvynuvachenym-u-proekti-kryminalno-protsesualnoho-kodeksu-ukrajiny/>

5. Тімофєєва Л.Ю. Переваги відновного правосуддя в сучасному кримінальному праві України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України* : науковий фаховий журнал. Вип. № 17. Грудень 2018 р. С. 6.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Тімофєєва Л. Ю.

Широбокова Лілія Олександрівна

аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПОНЯТТЯ І ВИДИ ПЕРЕЙНЯТТЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА**

Кримінальним кодексом України у чч. 1,3 статті 10 передбачено, що громадяни України, які вчинили злочин за межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності. Як альтернатива вказаній неможливості, Україна може перейняти кримінальне провадження за наявності передбачених кримінальним процесуальним законодавством умов, зокрема, якщо судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, а також при дотриманні принципу подвійної кримінальності злочину.

Кримінальне провадження у порядку перейняття є однією із найбільш застосовуваних форм міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях [1], однак у практичній діяльності існують проблеми і невирішені питання, отже, вказане провадження є актуальною темою в контексті наукового вивчення.